

SEMBRA

ESCOLA VALENCIANA. LLENGUA, CULTURA I PAÍS



Escola Valenciana

activistespelvalencia.org

EDITA **Escola Valenciana**
COORDINA **Tresdeu Coop. V.**

EQUIP DE REDACCIÓ

DIRECCIÓ **Óscar Piera Bertomeu**
COL·LABOREN **Maria Devesa, Andrea Kruithof, Felip Pineda, Carles Juan, Violeta Tena, Sara Méndez, Andreu Escrivà, Alexandra Usó i Cariñena, Pablo Montaner i Brotons, Imma Garrigós i Albert, Paula Beneito Mollà, Maria Nebot i Caldach, Montse Morales i Payà**
IL·LUSTRACIONS **Natxo Sarvatxo**
FOTOS **Ainhoa Muñoz**
MAQUETACIÓ **bram studio**
CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Toni Vizcarro Boix, Paula Beneito Mollà i Montse Morales i Payà
PRODUCCIÓ **Arnau Espanya Cuenca**

EQUIP D'ESCOLA VALENCIANA

DIRECCIÓ D'ART **Cèsar Amiguet**
CAP DE PROJECTES I FINANÇAMENT **Laia Maurí Folgado**
SUPORT DE PROJECTES I FINANÇAMENT **Toni Vizcarro Boix i Maria Sánchez**
CAP DE COMUNICACIÓ **David Belda**
ADMINISTRACIÓ **Susi Gálvez**

IMPRESSIÓ **La imprenta CG**
SETEMBRE 2023
NÚMERO DE DISTRIBUCIÓ GRATUÏTA
EXEMPLARS **2.000**
DIPÒSIT LEGAL **V-571-2020**

Amb la col·laboració de:



**GENERALITAT
VALENCIANA**
Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport



**DIPUTACIÓ DE
VALENCIA**
Àrea de Cultura

Territori i Canvi climàtic

02

Editorial

05

Violeta Tena

L'hora de la fidelitat

09

Andrea Kruithof

Ciutat ornamental

12

Andreu Escrivà

I ara, jo que faig?

15

Sara Méndez

El desert avança,
nosaltres també

18

Maria Devesa

A tu, amiga nouparlant

23

Entrevista

La Maria

28

Felip Pineda

El poder transformador
de la paraula

Editorial

El lema de les Trobades d'Escola Valenciana d'enguany, "Recuperem el verd", fa referència al títol del llibre *Mataren el verd* de la gran mestra, activista i escriptora Carme Miquel. Amb aquest lema, pretenem incidir i atorgar la importància que té per a nosaltres la cura del medi ambient lligada a l'estima del territori perquè "la terra és la base de l'edifici on s'assenta la vida d'un poble" (Ferran Soldevila). No debades, la nostra Carme defensava que la lluita per la defensa de la llengua i la del territori anaven unides, i que és irrenunciable llegar una llengua viva en una terra viva i una societat més justa.

Sentim que l'educació té un paper clau per conscienciar les criatures i generar, així, un vincle entre elles i l'entorn en què viuran la major part de les seues vides. Per a això, al nostre parer, cal que l'alumnat visite el mercat del poble i el supermercat — en cas que n'hi haguera — per tal de fer una comparació entre els productes que són de temporada i els que no, però, també, entre la relació que s'estableix entre la gent que compra i la que ven. En aquest sentit, també caldria que visitaren els bancals i els horts que tenen a prop perquè conegueren els processos de la terra i els cicles de l'agricultura. I que valoraren com costa de llaurar un camp i com de sorprenent pot ser el fet d'una cirera. Cal, així mateix, que es facen eixides als parcs naturals del nostre país, que pugen els nostres cims i que es banyen als pous, als rius i a les platges. Es tracta, al remat, de fer allò que feien els nostres iaïos i iaïes de manera natural i quotidiana: jugar a la vora de les séquies, entre ban-

“És irrenunciable llegar una llengua viva en una terra viva i una societat més justa”

cals de tarongers o a la falda d'una muntanya gegant. No inventem res de nou, però cal que recuperem el contacte amb l'entorn natural més proper perquè l'alumnat se l'estime i en tinga cura.

A més, és ben positiu que es duguen a terme projectes o programes de formació en reciclatge, ja que és cabdal ser conscient de l'emergència climàtica que vivim al nostre planeta i de com, a través d'aquest recurs, podem reduir la nostra empremta. Cal que hi treballem de valent. Carme Miquel, sobre el futur, reflexionava que “allò més difícil seria haver d'explicar que, conegut i comprovat el problema, la generació dels seus avis i la dels seus pares han sigut incapaços de posar mesures per minorar-lo. Seria terrible haver de dir que poderosos interessos econòmics i la inconsciència i la irresponsabilitat de molts, han impedit l'adopció dels mitjans necessaris per disminuir o retardar aquest canvi climàtic”.

Per tot això, finalment, adoptem un dels lemes que pertanyen als moviments socials que lluiten pel medi ambient: “pensem globalment, actuem localment”. Recuperem el verd, perquè és l'única manera d'assegurar la nostra continuïtat com a espècie i com a poble.

PER Escola Valenciana

L'hora de la fidelitat

El País Valencià es prepara per a inaugurar un nou temps polític i són moltes les incògnites que s'obren per a qui ens estimem la nostra llengua. Després de vuit anys amb un govern procliu a la normalització i promoció de l'idioma, tornem a un escenari polític advers. No hauria de ser així — perquè la llengua hauria de ser considerada un patrimoni col·lectiu digne de protecció, al marge d'ideologies polítiques —, però és així.

L'experiència ens ha demostrat, a bastament, que, amb la dreta al capdavant de les institucions, la salut de la llengua es ressent. De fet, fins i tot amb governs progressistes i valencianistes, l'ús recula, com va evidenciar la darrera "Enquesta d'usos i coneixement del valencià" de la Generalitat Valenciana.

“La llengua hauria de ser considerada un patrimoni col·lectiu digne de protecció”

Potser sí, les estratègies de política lingüística no hagen estat les més adients, però haurem d'admetre, igualment, que el procés de castellanització de la societat és, com més va, més potent. És molt difícil contraestimar la regressió d'un idioma quan no es té la maquinària d'un estat al darrere.

Les coses, previsiblement, es posaran més costera amunt a partir d'ara, quan els col·lectius en defensa del valencià es queden orfes de l'ajuda institucional que els ha brindat el govern del Botànic. No ens desanimem, però. Les associacions i col·lectius a favor de la llengua venen de lluny i han sobreviscut i s'han enfortit en els escenaris més adversos. Quan el suport de l'administració ha desaparegut, ha emergit una malla de complicitats i resistència teixida des de la societat civil. Fou des dels marges que a la dècada dels seixanta aparegueren les primeres iniciatives a favor de la llengua, i als setanta, que es van fer els primers i voluntariosos intents d'introduir-la a l'aula. Als vuitanta començà a filar-se la xarxa que temps a venir esdevindria Escola Valenciana. I a partir de la segona meitat dels

**“Quan el suport
de l'administració ha
desaparegut, ha emergit
una malla de complicitats
i resistència”**

“Demostrem que les arrels, per molt que el temporal siga tempestuós, són ben fondes”

noranta i durant tota la primera dècada del mil·lenni, amb el Partit Popular al capdavant de la Generalitat, emergí una escena musical combativa i puixant. Després vindrien iniciatives com el Feslloc, això sense comptar amb l'extensa nòmina d'escriptors i artistes de diverses disciplines que van deixar una fructífera creació durant tots aquells anys.

De nou, doncs, és l'hora de la resistència. Demostrem que les arrels, per molt que el temporal siga tempestuós, són ben fondes. Perquè ara és, sobretot, l'hora de la fidelitat lingüística.

PER Violeta Tena
Periodista d'El Temps



Ciutat ornamental

Torna a ser maig i torne a mirar amb frustració i delit els nesprers carregats de fruita del meu barri. No és pel seu color, un to groguenc pàl·lid que no anima en excés a pensar en la dolçor que es desfà a la boca, un record que guarde associat a uns pocs arbres que voltegen casa dels meus pares però no a cap fruiteria.

No és una qüestió de pura golafreria (tot i que també), és l'acte de collir, que sent que se'm nega. Dubte que ningú, activament, m'impedira fer-me amb quatre o cinc fruites, per molt que la normativa municipal ho prohibisca. Però sí que percep una tensió social, un veïnat atent que reprova la infracció de la norma social tàcita o t'etiqueta com a guiri, que no sap.

**“No és una qüestió
de pura golafreria,
és l'acte de collir,
que sent que se'm nega”**

“Em pot la irritació en aquesta ciutat que m’expulsa per tots els cantons, a la qual només li interessa amb mi una relació comercial”

Si, a més, són tarongers, et miraran burleta, esperant l'escarment de pegar mos al fruit amarg.

Mire els nesprs des del balcó de ma casa amb una atenció obsessiva, diària. Em pot la irritació en aquesta ciutat que m’expulsa per tots els cantons, a la qual només li interessa amb mi una relació comercial: lloguer, bar, faena. A València toquem a 5 arbres per persona, vora 12.000 tarongers plantats per tota la ciutat (només), “arbres ornamentals”. Múltiples articles expliquen al visitant inexpert o al mal ciutadà per què no són aptes per al consum: que si les taronges són amargues, que si hi ha molta pol·lució — contaminació que a la resta no ens afecta, pels efectes lisèrgics del perfum de la flor del taronger.

Taronges, nespres, olives, dàtils, convertits en simples residus urbans. Planificació verda que aspira, com a molt, al compostatge. Jo ja n'estic farta. I un dia, amb nocturnitat i traïdoria, em dedique a menjar-me de l'arbre les nespres més madures, com un absurd acte de resistència.

PER Andrea Kruithof
Polítologa i presentadora de *Greuges Pendants*



I ara, jo què faig?

Aquesta és una pregunta que ens plantejem tots i totes ben sovint quan som al davant d'un dilema o d'un problema inesperat. A pocs àmbits és més repetida que quan pensem en l'emergència climàtica i la crisi ambiental. Front a les grans empreses que ensutgen el món, les cimeres internacionals que mai no acaben de segellar un pacte realment transformador, o els súper-rics que en un dia contaminen com tu o jo en tot un any, la pregunta no només és legítima: és obligada. I ara, què faig? De què val?

Durant massa temps hem pensat això del canvi climàtic com una qüestió de culpa, en la més arcaica tradició judeocristiana. De fer una xicoteta part dins de les parets de la nostra llar, de gestos i medalles verdes; d'expiar els pecats ambientals, vaja.

**“Durant massa temps
hem pensat això del
canvi climàtic com
una qüestió de culpa”**

“Tot canvi individual suma, però només el col·lectiu transforma”

I, tot i que ens puga temptar usar eixe marc per a donar-li la volta i dedicar-nos a assenyalar els culpables, com les petrolieres que durant dècades van ocultar informació al públic, quedar-nos allà farà que negligim un enfocament més transformador, el de la responsabilitat. Cal parlar no només de culpables i responsables, sinó també del concepte mateix de responsabilitat.

Som molt més que un consumidor conscient, perquè la nostra responsabilitat abasta també la d'exercir de ciutadania crítica. Les decisions individuals no tenen per què circumscriure's a allò que comprem. Participar de la vida associativa del barri o del poble, dedicar temps als altres, donar suport a moviments socials o mitjans de comunicació independents són també decisions individuals, però que desborden l'àmbit personal. Trencar eixa frontera és cabdal, com ho és entendre que les lluites són complementàries i no excloents. En comptes de promocionar estils de vida sostenibles, potser hauríem d'insistir més a crear les condicions que ens permeten disminuir l'impacte ambiental com a societat. I és que tot canvi individual suma, però només el col·lectiu transforma. I afegisc: l'esperança creix més esponerosa quan es comparteix.

PER Andreu Escrivà
Divulgador científic sobre el canvi climàtic



El desert avança, nosaltres també

La lluita ecologista és una d'aqueixes lluites que reuneix gran diversitat de veus, edats i identitats. Des de l'impacte que va provocar globalment en 2018 la rebel·lia d'una adolescent sueca, joves de tot el planeta s'han sentit interpel·lats i encoratjats a unir-se a una lluita que els afecta de manera directa. La joventut de hui serem els adults del demà, és, per tant, fonamental que participem activament d'una lluita que és, en gran part, una lluita pel futur.

L'associacionisme juvenil té la particularitat d'oferir fàcilment un espai propi en el qual compartir preocupacions i construir horitzontalment projectes col·lectius. Des de xarrades en instituts, formacions i manifestacions fins a accions de desobediència civil no violenta, el moviment acull una gran diversitat de perfils i interessos alineats amb la lluita ecosocial. No importa quant de temps i energia pugues invertir en això, no importa que no sigues un/a expert/a, en canvi climàtic, tan sols importa que el problema et preocupe i t'anime a mobilitzar-te.

“El desert avança, nosaltres també” es tracta d’una de les consignes més utilitzades en les protestes multitudinàries franceses. Enfront d’un context d’emergència climàtica declarada, de sequera i de crisi energètica, les actuacions de governs i corporacions han obeït — en íntima complicitat — a un negacionisme climàtic alarmant. L’espoli de recursos naturals, la privatització de l’energia, l’especulació amb el preu dels aliments o la posada en marxa de projectes, com ara l’ampliació del port o les plantes de macrorenovables, evidencien de manera clara l’anteposició d’interessos particulars al bé comú.

**“Es tracta d’una
revolució sistèmica,
de maneres de ser
i de relacionar-nos
entre nosaltres
i amb l’entorn”**

Davant aquesta guerra declarada contra la vida, es torna ineludible formar una xarxa forta entre moviments locals. Reivindicar el col·lectiu és prioritari en una batalla que no pot lliurar-se de manera individual; plantar hui un gerani al balcó és com intentar posar-li portes al camp. Hem de formar-nos, associar-nos i enfrontar-nos sense por als governs. Es tracta d'una revolució sistèmica, de maneres de ser i de relacionar-nos entre nosaltres i amb l'entorn, de construir col·lectivament una altra manera d'entendre la comunitat. Els desoladors resultats del passat 28M no han de desanimar-nos, ara més que mai, la lluita és als carrers. Que no hi haja dubte, serem allí on el desert avança.

PER **Sara Méndez** Activista de Joventut pel clima

A tu, amiga nouparlant

Si un dia — i espere que siga així — decideixes crear un projecte en valencià, ja siga literari, musical, en xarxes o audiovisual, has de saber que la pregunta “i per què en valencià?” mai deixa de repetir-se.

Motius hi ha mil i tots igualment vàlids. Però al meu entorn — i realment estic envoltada de molts músics, escriptors, creadors i podcàsters — hi ha algunes respostes que es repeteixen, que són quasi automàtiques: “perquè és la meua llengua materna; perquè pense en valencià; perquè per a mi és més senzill”. Motius de pes, si ho penses.

**“La pregunta
i per què en valencià?
mai deixa de repetir-se”**



I si no? Vull dir, què passa si no és la teua llengua materna, si no penses en valencià i si, definitivament, per a tu no és més senzill comunicar en valencià? Et parle a tu, amiga nouparlant. Dins d'eixe ventall de motius de pes que ens poden dur a crear en valencià també existeix la decisió conscient d'al·gú que no parla valencià des que començà a parlar. Eixe també és el meu cas. T'ho explique.

Amb divuit anys aterrava en la facultat. Valencià, el justet. El nivell, el de les classes d'institut. Quatre anys després, eixia de les aules de Periodisme amb un projecte propi en valencià. La síntesi. Amb Carmen Alonso, també castellanoparlant. Què va canviar en eixos quatre cursos acadèmics? Supose que només el meu interès per aprendre la llengua i la necessitat de poder parlar sense haver de traduir mentalment cada frase.

***“Quan et pregunten per
què en valencià podràs
dir orgullosa perquè així
ho he decidit”***

Estic segura que ara tu també vols preguntar-me per què vam decidir que eixe projecte fora en valencià. Doncs, amiga, un altre motiu de pes: millorar i acostumar-nos a parlar valencià més enllà de les classes del grau. I he de dir que ens va funcionar. Si no, a quin sant estaria jo ara escrivint açò sense traductor. A quin sant tindríem ara un pòdcast (*Deparkineo*, amb Marta Meneu).

Amiga nouparlant: estic segura que tu també trobaràs el teu motiu de pes. I quan et pregunten “per què en valencià” podràs dir orgullosa “perquè així ho he decidit”.

PER **Maria Devesa**
Periodista i presentadora de *Deparkineo*



La Maria

“En la música tradicional ja està tot inventat. Ara queda fer lletres noves i agafar les melodies que teníem i transformar-les al present”. Maria Bertomeu i Soria (1998) és una artista de cant tradicional nascuda a la ciutat d’Oli-va, la Safor, que ha publicat *L’Assumpció*, el seu primer disc l’any 2023 després de fer-se coneguda a través de les xarxes socials.

Per què et vas decidir pel cant d’estil?

Des de ben xiqueta vaig començar a estudiar música. El saxo als sis anys. I vaig començar a cantar cançons de tota mena des que una persona pot recordar. Eren cançons que escoltava, de qualsevol gènere. En ma casa sempre s’ha sentit música de tota classe, cosa de la qual estic molt orgullosa perquè he tingut referències musicals de tota mena, i això és del tot inspirador. Em pot petar el cap de vegades. I més tard vaig decidir estudiar el vessant tradicional arran de cantades que es feien al meu poble.

L’has estudiat al conservatori de Catarroja. Com ha sigut l’experiència?

Les classes de cant d’estil i del repertori popular general són classes molt obertes i una mescla entre conservatori tradicional (que seria la part de transport i de transcripció al paper de les peces, la qual cosa és molt positiva perquè perdure tot escrit i guardat per al futur, així com per a poder analitzar-la i poder entendre el perquè de les peces i comparar-les amb altres zones) i la part cantada com antigament, que és molt lliure, perquè eixa és la intenció de la música tradicional; que cadascú escollim el nostre estil a l’hora de cantar i que el fem nostre, personal. No hi ha dos cantadors o cantadores iguals, per tant, mai trobarem dues cantades iguals. Per a mi, és l’equilibri perfecte de l’estudi del gènere tradicional.

Entrevista

“Si volem que ens prenguen seriosament hem de crear música i contingut en condicions i de qualitat, sense folkloritzar”

**Vas començar fent versions a les xarxes socials.
Creus que les xarxes són imprescindibles per a
la difusió actual de música? I del valencià?**

Quins moments més bonics van ser! Va ser una època que em va inspirar molt i em va fer agafar forces, queda resumit al *Romanç 1* del disc. Per a mi, les xarxes han estat presents fa molts anys i sempre les he utilitzat com una ferramenta perquè la gent poguera arribar a la meua música. Per a una artista que s'inicia en eixe món és molt complicat fer concerts o que la gent hi vaja. Les xarxes sempre estan ahí. Amb *Arranquen vinyes* ha passat el que feia anys esperava que passara, que esclatara tot i que la gent em coneguera a gran escala, diguem. D'altra banda, en la difusió del valencià també està suposant una gran finestra on la gent va sumant-se. Cada dia hi ha més gent que penja i crea contingut en valencià, no com a motiu lingüístic sinó ja com una cosa normalitzada en les nostres vides. S'ha posat molt damunt la taula el debat del contingut en valencià, és cert que si volem que ens prenguen seriosament hem de crear música i contingut en condicions i de qualitat, sense folkloritzar *el de sempre*.

Consideres que el cant tradicional valencià també és per a joves? Per què es creu el contrari?

S'ha arribat a pensar, i ho sabem perquè ho hem escoltat, que la música tradicional és feta per i per a vells. Quan vaig a una escola o un IES sempre pregunte si saben què és la música tradicional o popular. I sempre diuen que són cançons de iaïos o iaïes, coses casposes que no escolten... supose que serà perquè ve del passat, i les persones que sempre poden ensenyar-nos coses del passat a les noves generacions són la gent gran, evidentment. Però hem de fer que eixe pensament que tenen canvie, actualitzant i remodelant i fent noves propostes de música tradicional. Aproximar-la. La música tradicional sempre és funcional, i funciona i és canviant tal com avança la societat, per això se l'anomena música tradicional i popular, per tant, hem de fer nova creació. Si diem a la gent del passat que no estem creant noves melodies i lletres amb nous instruments com van fer ells i elles en el seu moment, crec que ens dirien que no hem entés res de la música popular. I és meravellós que en ple 2023 siguem molts els artistes que oferim “diferents opcions” de música tradicional.

**“La música tradicional
sempre és funcional,
i funciona i és canviant
tal com avança
la societat”**



El nom del teu primer disc és *L'Assumpció*, un concepte religiós. Quina posició té la religió al teu imaginari?

La paraula Assumpció en si sí que ens pot recordar al Misteri d'Elx com a religió, però l'he emprada amb una altra intenció, la qual s'allunya prou del vessant religiós, més aviat al contrari. S'ha emprat tant el Misteri com el concepte des d'un vessant merament significatiu i representatiu d'una situació personal, com és arribar a acceptar i trencar motlles propis que tenia, així com de llevar-me una gran motxilla d'inseguretats i d'experiències. En definitiva, arribar a un clímax personal superior.

**“Volia acceptar i trencar
motlles propis que tenia,
i llevar-me una gran
motxilla d'inseguretats
i d'experiències”**

El poder transformador de la paraula

No és cap misteri que les novel·les d'Ursula K. Le Guin estan carregades d'idees polítiques. L'escriptora estatunidenca, una de les veus més reconegudes en l'àmbit de la ciència-ficció, sempre va mostrar la seua simpatia per ideals com l'anarquisme o el feminisme, i així ho reflecteixen llibres com *Els desposseïts* o *La mà esquerra de la foscor*. Però Le Guin no es va limitar a plasmar el seu pensament en obres de ficció, sinó que va escriure també diversos assajos en què fa més explícita la seua manera de veure el món. Un dels més interessants és *L'onada a la ment*, editat en català per Raig Verd amb una magnífica traducció d'Elena Ordeig Vila.

El volum, que pren el títol d'una cita de Virginia Woolf sobre el procés creatiu, recull diversos textos en què Le Guin exposa les seues idees amb una admirable lucidesa. Sense perdre en cap moment l'humor i la perspicàcia, l'autora parla d'antropologia, de gènere, de literatura i, sobretot, del poder transformador de la paraula. Tot i que alguns dels textos van ser redactats fa molts anys, sorprén la vigència dels seus plantejaments. Per exemple, l'escrit sobre *Els diaris d'Adam i Eva* de Mark Twain, en què Le Guin lloa la qualitat literària de la novel·la al mateix temps que en fa una afilada crítica feminista, podria servir per a cloure molts dels debats actuals sobre la revisió o la censura d'obres clàssiques.

En conjunt, *L'onada a la ment* és una enriquidora lectura que ens ajuda a conèixer millor l'ideari literari i polític de l'autora, una figura que cal reivindicar perquè va saber compaginar un discurs crític i obertament anticapitalista amb un univers narratiu que va assolir una gran popularitat. Ursula K. Le Guin és, encara hui, un model a tindre en compte per a qualsevol que vulga transformar el món, sobretot si pretén fer-ho a través de la paraula, que és, com cantaven Orxata en aquella llunyana *A la lluna de València*, la que organitza la protesta.

PER **Felip Pineda Muñoz**
Periodista i premi
Llibreria Innovadora '19

RECOMANACIÓ LITERÀRIA
L'onada a la ment,
d'Ursula K. Le Guin



**“Fer servir la imaginació és perillós
per als qui es beneficien de com
són les coses, perquè té el poder
de mostrar que la manera com són
les coses no és permanent, no és
universal, no és necessària”**

URSULA K. LE GUIN

Uneix-te, unim-nos.
Fes-te Activista pel Valencià en
activistespelvalencia.org



SEMBRA